ប្រពៃណីទំនៀមទម្លាប់ដក់ជាប់លើគំនូរ (ភាគ១)

គំនូរដែលលើកមកនិយាយក្នុងពេលនេះ គឺសំដៅលើគំនូរនៅតាមវត្ត ដែលច្រើនសង្កេតឃើញគូរនៅក្នុងព្រះវិហារ សាលាឆាន់ ឬកុដិព្រះសង្ឃគង់នៅជាដើម។ តាមរយៈការសិក្សាលើគំនូរកន្លងមកគេឃើញយ៉ាងច្បាស់ថា ទោះបីជាសាច់រឿងនៅក្នុងគំនូរទាំងនោះដកស្រង់ចេញពីពុទ្ធប្រវត្តិ និងរឿងជាតកដូចជា ទសជាតក ឬមហាវេស្សន្តរជាតកក៏ជាងគំនូរ តែងប្រើសិល្បៈនិងទេពកោសល្យបញ្ច្រាបគូរបញ្ចូលនូវទិដ្ឋភាពប្រពៃណី និងទំនៀមទម្លាប់នៃសង្គមខ្មែរ ទៅក្នុងសាច់រឿងពាក់ព័ន្ធនឹងព្រះពុទ្ធសាសនា។ ទិដ្ឋភាពជារឿយៗដែលគេធ្លាប់ប្រទះឃើញមានដូចជា ទំនៀមក្នុងពិធីមង្គលការ ពិធីបុណ្យប្រពៃណីទម្រង់ក្មេង ការលេងល្បែងរបាំកម្សាន្ត សម្លៀកបំពាក់ និងទម្រង់សំណង់លំនៅដ្ឋានរបស់ជនជាតិខ្មែរទៅតាមអន្ទើនីមួយៗ។ ទាំងនេះក៏អាចជាសក្ខីកម្មបង្ហាញថា វត្តអារាមគឺជាមជ្ឈមណ្ឌលនៃការថែរក្សាអត្តសញ្ញាណជាតិ និងជាចំណែកនៃកញ្ចក់ឆ្លុះបញ្ចាំងពីសង្គមខ្មែរតាមសម័យកាល ហើយខ្ញុំសូមលើកបង្ហាញអន្ទើខ្លះដោយត្រួសៗដូចខាងក្រោម។

ក.ទំនៀមព្រះរាជពិធីច្រត់ព្រះនង្គ័ល

ជាការពិត នៅក្នុងសាច់រឿងពុទ្ធប្រវត្តិបានលើកឡើងថា នាគ្រាមួយនោះព្រះបាទស្រីសុទ្ធោទន៍ ដែលជាព្រះរាជបិតារបស់ព្រះសិទ្ធត្ថ (អនាគតព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ) ទ្រង់យាងចេញច្រត់ព្រះនង្គ័លក្នុងព្រះបរមនាមជាស្តេចផែនដីនៃនគរកបិលពស្តុ។ ក្នុងព្រះរាជពិធីនោះព្រះអង្គបាននាំព្រះសិទ្ធត្ថទៅចូលរួម ហើយទុកឱ្យព្រះសិទ្ធត្ថគង់នៅក្រោមម្លប់ឈើ។ ខណៈនោះ សិទ្ធត្ថកុមារគង់នៅតែម្នាក់ឯង បានសម្រេចចិត្តគង់ភ្នែន ហើយចម្រើនសមាធិពិចារណាអំពីសត្វគោដែលប្រឹងប្រែងអូសនង្គ័លយ៉ាងហត់នឿយ។ ដោយតេជានុភាពដ៏អស្ចារ្យ ម្លប់ឈើមិនឃ្លាតជ្រេទេរទៅទិសខាងណាសោះ ពោលគឺនៅតែបាំងត្រង់ចំពីលើព្រះកាយព្រះសិទ្ធត្ថ ដោយមិនរំកិលទៅតាមពន្លឺព្រះអាទិត្យឡើយ(រូបលេខ១)។[1]

គំនូរនៅត្រង់អន្ទើនៃព្រះរាជពិធីច្រត់ព្រះនង្គ័ល មិនមានគូរទូទៅគ្រប់វត្តឡើយ តែគំនូរនៅព្រះវិហារវត្តព្រះស៊ីសុវត្ថិរតនារាម ក្នុងស្រុកកោះធំ ខេត្តកណ្តាល គេគូរជាទម្រង់

---

[1] Gunapayuta et al, 1998, pp. 33-36

អត្ថបទដោយ៖ ហៀន សុវណ្ណមរកត

អត្ថបទ៖ ប្រពៃណីទំនៀមទម្លាប់ដក់ជាប់លើគំនូរ (ភាគ១)

គំនូរបុរាណដោយបញ្ជាក់សំណេរពីរបន្ទាត់ខាងក្រោមរូបថា "កាលព្រះបាទស្រីសទ្ធោទន (សុទ្ធោទន៍)ទៅច្រតព្រះនង្គ័ល យកព្រះពោធិសត្រ(ព្រះពោធិសត្វ)ទៅផង អោយមេនំមេនាងយកទៅអោយផ្ទុំក្រោមដើមព្រីង"។ ទិដ្ឋភាពក្នុងគំនូរនេះគេឃើញថា ព្រះរាជាទ្រង់យាងច្រត់ព្រះនង្គ័លដោយផ្ទាល់ នៅទីព្រះស្រែ មានមន្ត្រីតូចធំហែហមមុខក្រោយ ហើយនៅម្ខាងមានរៀបភាជន៍៣ ដែលទំនងជាភាជន៍អាហារសម្រាប់ផ្សងគោឧសភរាជ[2] និងនៅឆ្ងាយពីទីព្រះស្រែ គឺមានព្រះសិទ្ធត្ថគង់ក្រោមម្លប់ឈើ(រូបលេខ១)។ សូមបញ្ជាក់ថា ព្រះវិហារនេះបានកសាងឡើងក្រោមព្រះរាជូបត្ថម្ភរបស់ ***ព្រះករុណាព្រះបាទសម្តេចព្រះស៊ីសុវត្ថិ "ព្រះរាជានុកោដ្ឋ"*** *ក្នុងឆ្នាំ១៩០៥ ដោយឧកញ៉ាទេពនិម្មិត ម៉ក់[3] តែគំនូរខ្លះជួសជុលឡើងវិញក្នុងទសវត្សរ៍ទី៩០។*

រូបលេខ១ គំនូរព្រះសុទ្ធោទន៍យាងច្រត់ព្រះនង្គ័លគូរនៅព្រះវិហារព្រះស៊ីសុវត្ថិរតនារាម

---

[2] *តាមទំនៀមព្រះបរមរាជវាំងសព្វថ្ងៃតែងរៀបអាហារ៧មុខ សម្រាប់ផ្សងគោឧសភរាជគឺ ស្មៅ ស្រា ពោត សណ្តែក ល្ង ស្រូវ និងទឹក។*

[3] *សូមអាន៖ រឹម ទិត្យបញ្ញា "គំនូរក្នុងព្រះវិហារវត្តព្រះស៊ីសុវត្ថិរតនារាម (ភាគ១)" ផ្សាយលើតំណ* https://khmercivilization.ams.com.kh/detail/29371 (*ថ្ងៃ២៧ ធ្នូ ២០២៣*)

អត្ថបទដោយ៖ ហៀន សុវណ្ណមរកត

ចំណែកឯគំនូរបង្ហាញទំនៀមច្រត់ព្រះនង្គ័លមួយផ្សេងទៀត គូរនៅវត្តទន្ទាប់រង្សី ក្នុងស្រុកព្រះនេត្រព្រះ ខេត្តបន្ទាយមានជ័យ។ ជាងគំនូរបានគូរព្រះបាទស្រីសុទ្ធោទន៍ ទ្រង់យាងច្រត់ព្រះនង្គ័លនៅទីព្រះស្រែខាងមុខទីធ្លាប្រាសាទ ដោយមានមហាជនចូលរួមត្រៀបត្រា អ្នកខ្លះភ្ញូកភ្ញឹកមើលក្បួនច្រត់ព្រះនង្គ័ល ឯខ្លះទៀតក៏ងាកមកចាប់អារម្មណ៍ព្រះសិទ្ធត្ថគង់សមាធិក្រោមដើមឈើមួយព្រះអង្គឯង(រូបលេខ២-៣)។ ផ្អែកតាមសំណេរលើជញ្ជាំងខាងកើតព្រះវិហារវត្តនេះចារថា "កសាងពីឆ្នាំឆ្លូវកាលពុទ្ធសករាជ២៤៩២" ដែលកាលបរិច្ឆេទនេះ ត្រូវនឹងរវាងឆ្នាំ១៩៤៩។

រូបលេខ២-៣ គំនូរព្រះសុទ្ធោទន៍យាងច្រត់ព្រះនង្គ័លគូរនៅវត្តទន្ទាប់រង្សី

ប្រហែលហេតុដូចមានបង្ហាញមកខាងដើមនេះ ទើបមានឯកសារខ្លះលើកឡើងថា ទំនៀមច្រត់ព្រះនង្គ័លក្នុងសង្គមខ្មែរ ដែលព្រះរាជាតែងតែប្រារព្ធឡើងជារៀងរាល់ឆ្នាំ ក៏មានឫសគល់ពីក្នុងរឿងពុទ្ធប្រវត្តិ។[4] សូមបញ្ជាក់ថា នៅក្នុងសម័យសង្គមរាស្ត្រនិយម **ព្រះករុណាព្រះបរមរតនកោដ្ឋ** ទ្រង់ធ្លាប់យាងជាព្រះរាជាធិបតីក្នុងព្រះរាជពិធីច្រត់ព្រះនង្គ័លប្រារព្ធនៅព្រះលានជល់ដំរី ក្នុងអតីតក្រុងអង្គរធំ ខេត្តសៀមរាប(រូបលេខ៤-៥)។ ក្រោយព្រះអង្គសោយព្រះទិវង្គត ព្រះរាជពិធីច្រត់ព្រះនង្គ័លក៏ធ្លាប់ប្រារព្ធធ្វើនៅមុខប្រាសាទក្នុងបរិវេណព្រះលានជល់ដំរីម្តងទៀតក្នុងឆ្នាំ២០១៦។

[4] ឈឹម ក្រសេម និង ចាប ពិន, ១៩៥១, ទំ.១៥២

អត្ថបទដោយ៖ ហៀន សុវណ្ណមរកត

រូបលេខ២៨-៩ ព្រះបរមរតនកោដ្ឋ កាលទ្រង់យាងច្រត់ព្រះនង្គ័លក្នុងសម័យសង្គមរាស្ត្រនិយម ប្រារព្ធនៅព្រះលានជល់ដំរី (ប្រភព៖ Royal du Cambodge)

ខ.ទំនៀមពិធីអាពាហ៍ពិពាហ៍ (មង្គលការ)

នៅក្នុងគំនូរតាមវត្ត ពិធីរៀបអាពាហ៍ពិពាហ៍ ឬពិធីអភិសេក ភាគច្រើនគូរបង្ហាញនៅក្នុងឈុតរៀបអភិសេកព្រះសិទ្ធត្ថ និងព្រះនាងពិម្ពា។ គំនូរភាគច្រើនតែងគូរតួអង្គទាំងពីរអង្គគង់លើបល្ល័ង្កលើកហត្ថាប្រណម ដូចមានគំនូរបុរាណវត្តកំពង់ត្រឡាចលើ ដែលកសាងឡើងនៅដើមសតវត្សរ៍ទី២០ជាដើម(រូបលេខ២៦)។ ក្នុងពិធីនោះ គំនូរនៅវត្តខ្លះគេតែងសង្កេតឃើញមានតួអង្គព្រាហ្មណ៍ប្រូចទឹកប្រោះព្រំសិរីសួស្តី មានអ្នកហែហម ភ្លេង និងរបាំកំដរផង។ ទំនៀមដដែលនេះ នៅសាលាឆាន់វត្តអង្គសិម្ពលី ក្នុងខេត្តកណ្តាល គេគូរកូនកំលោះ និងកូនក្រមុំក្រាបសំពះផ្ទឹម ហើយលោកអាចារ្យជាអ្នកឱ្យពរ (រូបលេខ២៧)។

រូបលេខ២៦ ពិធីរៀបអភិសេកព្រះសិទ្ធត្ថនិងព្រះនាងពិម្ពានៅវត្តកំពង់ត្រឡាចលើ ខេត្តកំពង់ឆ្នាំង

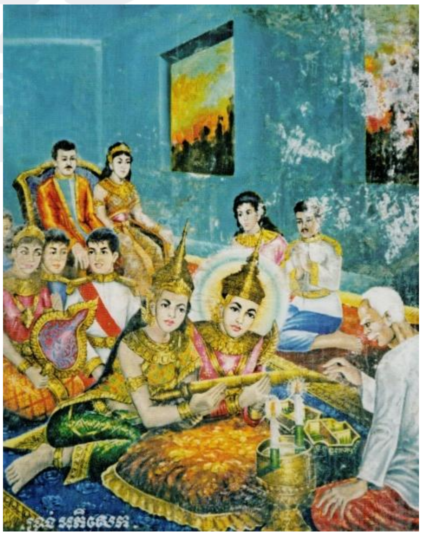

រូបលេខ២៧ គំនូរវត្តអង្គសិម្ពលី (រូបថត៖ សាន ផល្ញា)

អត្ថបទដោយ៖ ហៀន សុវណ្ណមរកត

ដោយឡែកគំនូរនៅតាមវត្តខ្លះ នៅត្រង់ពិធីរៀបអភិសេក គេគូរបង្ហាញកូនកំលោះ កូនក្រមុំ ពោលគឺព្រះសិទ្ធត្ថនិងព្រះនាងពិម្ពា យាងទន្ទឹមគ្នាចុះតាមជណ្ដើរមានអ្នកបាំងក្ងស់ជាដើម។ មិនតែប៉ុណ្ណោះ បើនៅវត្តអង្គរខាងជើង ក្នុងខេត្តសៀមរាប គេគូរបង្ហាញទិដ្ឋភាពពិធីរៀបអភិសេកព្រះរាមនិងព្រះនាងសីតា ដែលមានលំនាំដូចការរៀបអភិសេកព្រះសិទ្ធត្ថនិងព្រះនាងពិម្ពាដែរ(រូបលេខ៨)។ ប៉ុន្តែនៅវត្តព្រះស៊ីសុវត្ថិរតនារាម ក្នុងស្រុកកោះធំ ខេត្តកណ្ដាល គេបានគូរទិដ្ឋភាពអាពាហ៍ពិពាហ៍មួយដ៏គួរឱ្យចាប់អារម្មណ៍។ ក្នុងគំនូរបង្ហាញរបៀបបែបអ្នកស្រុក មានភ្លេង និងមានអ្នករាំផង(រូបលេខ៩)។

រូបលេខ៨ ពិធីរៀបអភិសេកព្រះរាម និងព្រះនាងសីតា នៅវត្តអង្គរខាងជើង

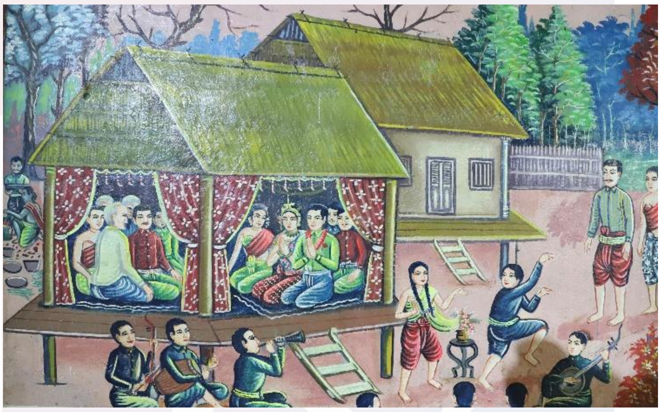
រូបលេខ៩ ពិធីរៀបមង្គលការរបស់អ្នកស្រុក(?) គូរនៅព្រះវិហារវត្តស៊ីសុវត្ថិរតនារាម

ទោះយ៉ាងណាក្ដី ប្រសិនបើពិនិត្យលម្អិតលើសិល្បៈគំនូរត្រង់ពិធីរៀបអភិសេកដូចរៀបរាប់ត្រួសៗមកពីខាងដើម គេឃើញភាគច្រើនគូរបង្ហាញត្រង់កិច្ចសំពះផ្ទឹម។ ប៉ុន្តែអ្វីដែលគួរសង្កេត គឺជាទូទៅឃើញមានដាវនៅលើដៃកូនកំលោះកូនក្រមុំជានិច្ច តែតួអង្គកូនកំលោះជួនកាលអង្គុយសំពះខាងឆ្វេងដៃកូនក្រមុំ ហើយជួនកាលអង្គុយនៅស្ដាំដៃកូនក្រមុំ។ ទំនៀមត្រង់កិច្ចនេះ បើមើលនៅក្នុងក្បួនទម្រង់ការចាស់ទុំតែងបង្គាប់កូនកំលោះអង្គុយផ្ទឹមស្ដាំដៃ[5] ហើយសព្វថ្ងៃក៏ឃើញប្រតិបត្តិបែបនេះតមកដែរ ដូចមានក្នុងរូបថតឯកសារដែលក្រសួងវប្បធម៌និងវិចិត្រសិល្បៈបានរៀបចំភ្ជាប់ជូនក្នុងឯកសារស្នើសុំចុះពិធីអាពាហ៍ពិពាហ៍ខ្មែរ នៅក្នុងបញ្ជីអង្គការយូណេស្កូជាភស្ដុងតាង(រូបលេខ១០)។

[5] ញ៉ិក នូវ, ១៩៦៥, ទំ.៩៥

អត្ថបទដោយ៖ ហៀន សុវណ្ណមរកត

រូបលេខ១០ កិច្ចសំពះផ្ទឹមក្នុងពិធីអាពាហ៍ពិពាហ៍ខ្មែរ (រូប៖ ក្រសួងវប្បធម៌និងវិចិត្រសិល្បៈ)

ជាសង្ខេបមក គំនូរនៅតាមវត្តអារាមនានានៅក្នុងសង្គមខ្មែរ មិនត្រឹមតែជាការឆ្លុះពីសាច់រឿងពុទ្ធប្រវត្តិ និងរឿងជាតកប៉ុណ្ណោះទេ តែក៏ជាផ្នែកដ៏សំខាន់មួយក្នុងការបង្ហាញ និងថែរក្សានូវអត្តសញ្ញាណជាតិ ប្រពៃណី និងទំនៀមទម្លាប់ខ្មែរផងដែរ។ តាមរយៈស្នាដៃ និងទេពកោសល្យរបស់ជាងគំនូរ ទិដ្ឋភាពនៃព្រះរាជពិធីច្រត់ព្រះនង្គ័ល និងកិច្ចសំពះផ្ទឹម ក្នុងពិធីអាពាហ៍ពិពាហ៍ បានបញ្ចូលទៅក្នុងសាច់រឿងពាក់ព័ន្ធនឹងព្រះពុទ្ធសាសនា ដែលទម្រង់ទំនៀមទម្លាប់ទាំងនេះនៅតែត្រូវបានប្រតិបត្តិ និងរក្សាតម្លៃរហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ។ ក្នុងអត្ថបទភាគបន្ត ខ្ញុំនឹងលើកយកទិដ្ឋភាពប្រពៃណី ទំនៀមទម្លាប់ផ្សេងទៀត ដែលសង្កេតឃើញមានគូរបញ្ចូលក្នុងរឿងពុទ្ធប្រវត្តិ បន្ថែមលើទំនៀមទាំងពីរនេះ៕

អត្ថបទដោយ៖ ហៀន សុវណ្ណមរកត

ឯកសារយោង

ញ៉ិក នូវ

១៩៦៥, *ក្បួនអាពាហ៍ពិពាហ៍*, បណ្ណាគារ នួន ប៊ុត, ភ្នំពេញ

ឈឹម ក្រសេម និង ចាប ពិន

១៩៥១, *ព្រះរាជពិធីទ្វាទសមាស*, ភាគ២, ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ, ភ្នំពេញ

Gunapayuta et al,

1998, *Biography of Sakyamuni Buddha*, Sydney

Daniel Guéret & Doninique-Pierre Guéret

2017, *The Khmer Pagoda*, Kam editions

AMS
អរិយធម៌ខ្មែរ
KHMER CIVILIZATION